

GORANKA BLAGUS BARTOLEC

Od Sulejmanova gorja preko Ovcjih otoka do Zemlje kraljice Lujze

Hrvatski egzonomi II.: Popis preporučenih suvremenih i povijesnih egzonomima

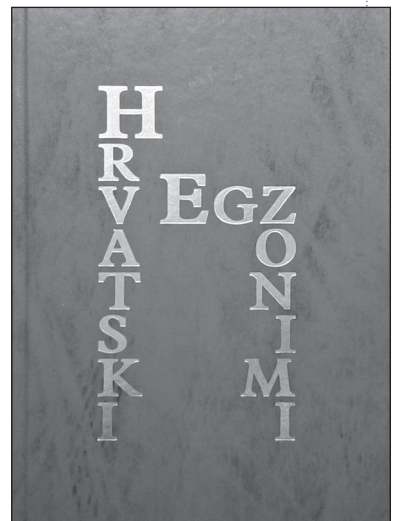
Urednica: Ivana Crljenko

Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 2018.

Nakon što je 2016. u izdanju Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža objavljen priručnik *Hrvatski egzonomi I.: Imena država, glavnih gradova i njihovih stanovnika.*, 2018. isti je izdavač objavio i drugi dio, priručnik *Hrvatski egzonomi II.: Popis suvremenih i povijesnih egzonomima*, u kojemu su popisana imena svih tipova zemljopisnih objekata. Egzonim ili ponašenica zemljopisno je ime u nekome jeziku za strani zemljopisni objekt i razlikuje se od izvornoga lika koji se upotrebljava na službenome jeziku ili jezicima države kojoj neki strani objekt pripada. Kao i *Hrvatski egzonomi I.* i priručnik *Hrvatski egzonomi II.* plod je međuinstitucijske suradnje vrsnih geografa i jezikoslovaca. Osim urednice Ivane Crljenko na knjizi su surađivali i Adela Iveković, Vesnica Kušar, Željka Richter Novosel, Edin Muftić i Mladen Klemenčić iz Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, geograf Tomislav Jogun, Ivan Čanjevac s Geografskoga odsjeka Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Josip Faričić s Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru te Ankica Čilaš Šimpraga i Domagoj Vidović iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. O sadržaju, načelima i koncepciji priručnika, o proširenosti egzonomima u hrvatskome jeziku te o drugim pitanjima povezanim s egzonomima razgovarali smo s urednicom priručnika Ivanom Crljenko, leksikografkinjom i geografkinjom zaposlenom u Leksikografskome zavodu Miroslav Krleža.

HJ: U odnosu na priručnik *Hrvatski egzonomi I.*, u kojemu se donose imena država i ovisnih područja te njihovi glavni gradovi, pa je stoga broj natuknica unaprijed zadan, je li izrada priručnika *Hrvatski egzonomi II.*, barem u početnoj fazi, bila zahtjevnija s obzirom na to da je broj zemljopisnih imena koji se u njemu nalaze znatno veći?

IC: Drugi priručnik o hrvatskim egzonomima u nekim je svojim aspektima bio zahtjevniji od prvoga, ali u drugoj knjizi nismo obrađivali sve attribute iz prve knjige, pa je s te strane bilo jednostavnije. U početku smo bili svjesni da ne možemo znati točan broj egzonomima koji ćemo obraditi u drugoj knjizi jer se nije moglo točno pretpostaviti u kojoj su mjeri prilagođivana imena zemljopisnih objekata u hrvatskome jeziku. O tome nije

bilo nikakvih istraživanja. Ipak, vodili smo se pretpostavkom da bi taj broj trebao biti sličan onomu u slovenskome jeziku jer su i procesi prilagodbe u hrvatskome i slovenskome jeziku slični. Budući da su kolege iz Slovenije već objavili slične publikacije, pretpostavljali smo da bismo trebali prikupiti 3000 – 4000 egzonima.

Osim razlike u broju egzonima, u drugoj smo knjizi imali neke drukčije ciljeve. I dalje je glavni cilj bio preporučiti jedan, rjeđe dva, imenska lika za svaki zemljopisni objekt kako bi se smanjila višemenost. Međutim, u ovome smo se priručniku usmjerili na vezu između egzonima i pripadnoga objekta, pa smo određivali tipove imenovanih zemljopisnih objekata te njihovu lokaciju. Time je druga knjiga „zemljopisnija” od prve. Upravo je ta tipologija bila prilično zahtjevna. Naime, još uvijek nemamo standardizirano geografsko nazivlje, što znači da u slučajevima u kojima su apelativi dio egzonima, nije uvijek bilo lako odrediti je li riječ, npr., o visoravni ili visočju, gori ili planini, otočju, otocima ili arhipelagu (npr. *Egejsko otočje* ili *Egejski otoci*). To nas je katkad bacalo u očaj.

HJ: Koliko je u priručniku zastupljeno novih egzonima koji nisu potvrđeni u drugim postojećim izvorima i na koji je način određeno koji će egzonimi biti uvršteni u priručnik?

IC: U priručniku nema novih, nepotvrđenih egzonima. Svi su zabilježeni najmanje u dvama od 18 pregledanih izvora, što znači da smo tražili minimalno potvrđivanje lika. Primijenili smo vrlo opsežan kriterij uvrštavanja egzonima u korpus. Činilo nam se da je bolje uvrstiti i one egzonime koji se u najmanjoj mjeri (npr. u jednome slovu) razlikuju od izvornih imena, a koje neki stručnjaci ne smatraju egzonimima (jer su, npr., nastali zbog promjena u sustavima transliteracije ili transkripcije), nego ih izostaviti zbog različita shvaćanja pojma egzonim. Usput rečeno, nakon dugoga promišljanja i više sastanaka međunarodne Radne skupine za egzonime, koja djeluje unutar Skupine stručnjaka za zemljopisna imena pri UN-u (engl. United Nations Group of Experts on Geographical Names), jedinstvena definicija egzonima usvojena je tek 2014.

Uvršteni su i egzonimi koji se od izvornoga imena razlikuju najmanje u jednome službenom jeziku jer su iz perspektive toga jezika to egzonimi (npr. *Garona* je na španjolskome jeziku *Garona*, ali na francuskome *Garonne*). Ako se u popisu prilagođenica ne pronalazi egzonim koji bismo očekivali, tada je riječ o tome da je zemljopisni objekt obilježen izvornim imenom, a ne egzonimom, ili da u izvoru, najčešće onome općega tipa, objekt uopće nije naveden ili prikazan (npr. u atlasu svijeta u kojemu su karte vrlo sitnoga mjerila).

HJ: Višemenost je poznati problem u toponomastici. Prema kojim se načelima odlučivalo o tome koji će se imenski lik preporučiti kad ih je u uporabi više?

IC: Izdvojili smo šest načela, koja smo često kombinirali. Načelom sustavnosti nastojali smo usustaviti imena prema potvrđenim obrascima i analogijama (npr. ako postoji *Bijeli Drim*, onda smo preporučili *Crni Drim*). Vrlo važno bilo je tradicijsko načelo. Ono u obzir uzima tradiciju uporabe baš određenoga lika (npr. *Amazona* umjesto *Amazonka*). Zato su popisana i mnoga zastarjela imena (npr. *Adiža*, *Bruselj*, *Rušćuk*). Njih, dakako, ne bi trebalo rabiti u suvremenome jeziku, ali smo ih svejedno zabilježili jer su se pojavljivali u najstarijim

izvorima. Osim toga, oni su potvrda dugotrajnih veza s drugim jezičnim zajednicama, pa su stoga vrijedni čuvanja i pogodni za daljnja jezikoslovna istraživanja. Načelo ovjerenosti, tj. čestoće pojavljivanja, logično se nametnulo – ako je neki lik rašireniji od drugih, onda je prihvaćen (npr. *Modri Nil* umjesto *Plavi Nil*). Prema načelu jednostavnosti u obzir smo uzimali potrebu za lakšim i pravilnijim pisanjem pa smo, npr., davali prednost kraćim likovima – *Bahami* umjesto *Bahamski otoci*. Vodili smo brigu i o prilagođenosti imena suvremenomu jeziku, pa smo preporučivali likove koji danas u jeziku dobro funkcioniraju (npr. *Europa*, a ne *Evropa*, *Zakint* umjesto *Zakintos*). Dakako, imali smo na umu i izvorno ime pa smo, npr., preporučili lik *Bahami*, a ne *Bahama* jer izvorno ime ima množinski oblik *The Bahamas*.

HJ: Kakva je struktura pojedine natuknice i slijede li Hrvatski egzonimi II. koncepciju nekih sličnih priručnika drugih zemalja?

IC: Priručnik zapravo ima tabličnu strukturu jer je ona najpreglednija, pa nije riječ o tipičnim natuknicama. Koncepcija je najbližnja slovenskomu priručniku o egzonimima. Svaki je egzonim obrađen u osam stupaca (atributa). U prvome su stupcu prilagođena imena. Njih smo preporučivali prema potvrdama u pregledanim izvorima i gore navedenim načelima za preporuke. Kako je već naglašeno, u tome stupcu, osim suvremenih, ima i mnogo povijesnih egzonima jer su i neki izvori vrlo stari (najstariji je iz 1887.). U drugome su stupcu izvorna imena na jednome ili više službenih jezika, u trećemu je zabilježen jezik (jezici) izvornoga imena. U sljedećim dvama stupcima donosi se tipologija zemljopisnih objekata. Oni se dijele na općeniti tip (npr. naselje, more, kopnene vode, otočni oblik, država) i posebni tip (npr. nizina, zaljev, rijeka, jezero, regija, pokrajina). Potom slijede dva stupca u kojima se opisuje lokacija zemljopisnih objekata. Posljednji je stupac s napomenama u kojima se navode alonimi, alternativna imena, povijesna i druga imena koja smo pronašli u izvorima. Slični se atributi pojavljuju i u češkome, slovačkome, poljskome i drugim priručnicima o egzonimima.

HJ: Možete li ukratko opisati, ponajprije s Vašega gledišta kao geografkinje, koliko se u Hrvatskoj ozbiljno pristupa prilagođavanju stranih zemljopisnih imena u odnosu na druge zemlje i je li u tome području suradnja jezikoslovaca i geografa zadovoljavajuća?

IC: Kao geografkinja moram priznati da nisam zadovoljna načinom na koji hrvatska geografija postupa s toponimima, pa tako i egzonimima, premda su oni toliko zastupljeni, važni i nezaobilazni u našem svakodnevnom rječniku da ih uvjetno možemo smatrati geografskim nazivljem. Bez njih uistinu nema geografije, kao što nema ni kartografije. Sve se u prostoru, koji je predmet istraživanja geografije, imenuje kako bi se u njemu moglo orijentirati, kako bi ga se moglo opisati, vizualizirati i istraživati, kako bi se o njemu moglo poučavati. Dosad smo na standardizaciji toponima napravili vrlo malo, što čudi jer je potreba za standardiziranim imenskim likovima u nastavi Geografije i u kartografiji odavno prepoznata. Jezikoslovci su svojim brojnim toponomastičkim istraživanjima, osobito endonima, tj. izvornih imena u hrvatskome jeziku, mnogo prije otišli mnogo dalje. Međutim, ni oni se dosad nisu sustavno bavili egzonimima ni njihovom standardizacijom. I upravo u tome zajedničkom interesu za standardizaciju egzonima, ali i endonima, vidim budućnost

Prilagođeno ime	Izvorno ime	Jezik izvornoga imena	Zemljopisni objekt
			tip
Flandrija	Flandre, Flande, Vlaanderen, Flandern	francuski, francuski (valonski), nizozemski (flamanski), njemački	povijesna pokrajina
Flindersovo gorje	Flinders Ranges	engleski	kopneni reljefni oblik
Floreško more	Laut Flores (Laut Sunda)	indonezijski (bahasa indonesia)	more
Floridski prolaz	Straits of Florida, Estrecho de Florida	engleski, španjolski	more
Fogaraško gorje	Munții Făgărașului	rumunjski	kopneni reljefni oblik
Fokida	Fokis	grčki	povijesna pokrajina
Fokida	Fokida (Fokis)	grčki	upravna jedinica
Fokšani	Focșani	rumunjski	naselje
Formoza	Formosa (Taiwan)	portugalski	povijesna upravna jedinica
Foveauxov prolaz	Foveaux Strait, Te Ara a Kiwa	engleski, maorski	more
Franačka	Royaume des Francs (Royaumes francs), Fränkische Reich (Frankenreich)	francuski, njemački	povijesna država
Franačka Jura	Fränkische Alb (Frankenalb, Fränkischer Jura, Frankenjura)	njemački	kopneni reljefni oblik
Franačka šuma	Frankenwald	njemački	kopneni reljefni oblik
Francuska	France	francuski	država
Francuska ekvatorska Afrika	Afrique-Équatoriale française	francuski	povijesna upravna jedinica
Francuska Gijana	Guyane française	francuski	ovisno područje
Francuska Gvineja	Guinée française	francuski	povijesna upravna jedinica
Francuska Indokina	Indochine française, Liên bang Đông Dương	francuski, vijetnamski	povijesna upravna jedinica
Francuska Jura	Jura française	francuski	kopneni reljefni oblik
Francuska Polinezija	Polynésie française	francuski	ovisno područje
Francuska Somalija	Côte française des Somalis (Djibouti)	francuski	povijesna upravna jedinica

i urednici geografskih, povijesnih i kartografskih izdanja, prevoditelji, turistički djelatnici i zapravo svi govornici hrvatskoga jezika. Iako smo od početka bili svjesni da nemamo ovlasti standardiziranja (te bi ovlasti trebalo imati nedavno osnovano Povjerenstvo za standardizaciju geografskih imena) te da možemo donositi preporuke koje nisu obvezujuće, znali smo da one mogu olakšati pisanje i uporabu egzonima. Naime, u nedostatku standardiziranih egzonima, čini nam se da će mnogi, kad se nađu u dvojbi koji lik unijeti u tekst ili na kartu, ipak posegnuti za našim preporukama. Treba naglasiti i to da je jedan od ciljeva prvoga i drugoga priručnika o egzonimima bio stvoriti opsežnu bazu egzonima koja bi bila dobar temelj u postupku standardizacije. Vjerujem da smo u tome uspjeli.

HJ: Zahvaljujemo Vam na razgovoru i želimo još mnogo uspješnih publikacija.

suradnje geografa i jezikoslovaca, ali i povjesničara, kartografa i drugih stručnjaka. Pokazuju to i primjeri drugih zemalja u kojima su interdisciplinarna nacionalna stručna tijela za zemljopisna imena osnovana mnogo prije nego u nas (npr. u SAD-u 1890., Poljskoj 1946., Njemačkoj 1959., Austriji 1969., a u Hrvatskoj 2019.). Čini mi se da su zemljopisna imena idealna tema i za različita interdisciplinarna znanstvena istraživanja i suradnju.

HJ: Komu su primarno *Hrvatski egzonimi II.* namijenjeni i može li se očekivati da će egzonimni oblici iz ovoga priručnika ući u širu uporabu, primjerice, školsku praksu, medije, geografska i kartografska izdanja?

IC: Priručnik je namijenjen za opću uporabu. To znači da se nadamo da će većina likova koje smo u njemu preporučili zaživjeti u široj uporabi, npr. u školama, medijima, leksikografiji te da će se njima poslužiti autori